

Мороз О.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ІСТОТНИХ УМОВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

При укладанні цивільно-правових договорів виникає ряд питань, пов'язаних із визначенням його істотних умов. Так, О. О. Красавчиков до істотних умов договору відносить ті договірні умови, які мають юридичне значення, тобто впливають на формування та сутність правовідношення, що виникає із відповідного договору [1, с. 441].

Ч. 1 ст. 638 ЦК України [2] поділяє істотні умови договорів на чотири групи: 1) умови про предмет договору; 2) умови, які визначені законом як істотні для договорів даного типу; 3) умови, які є необхідними для договорів даного виду; 4) умови, щодо яких за заявою однією з сторін має бути досягнуто згоди.

Розглянемо першу групу істотних умов договорів – умову про предмет. Умова про предмет є найважливішою серед усіх істотних умов. Не можна встановити зміст договірної зобов'язання сторін, якщо не узгоджено предмет договору. В такому випадку договірне зобов'язання взагалі не може існувати. Проте розуміння предмету договору є неоднозначним. Так, одні цивілісти розглядають предмет договору лише як певне майно, інші – певну правомірну дію, обумовлену змістом договору.

Перейдемо до розгляду другої групи істотних умов договорів – умов, які визначені законом як істотні для договорів даного типу. ЦК України при визначенні істотних умов договору, відсилає до спеціальних норм, присвячених договорам даного виду, і називає істотними, насамперед, ті умови, які визнані такими згідно із законом і передбачені як обов'язкові

самими нормами права, що регулюють дані договірні відносини [3, с. 436-437]. Умови договору, які визначені законом як істотні для договорів даного типу мають своє об'єктивне відображення у нормативно-правових актах. Тому їх визначення не викликає особливих труднощів.

Розглянемо третю групу істотних умов договорів – умови, які є необхідними для договорів даного виду. Як вказує А. Д. Корецький, необхідні умови, на відміну від істотних самі по собі не впливають на сутність та зміст договору, внаслідок чого й не узгоджуються сторонами останнього, а є приписами законодавця в імперативній формі і тільки в силу цього знаходять відображення в договорі [4, с. 23].

У діючому законодавстві відсутній чіткий механізм, за яким можливо провести визначення переліку необхідних умов, виходячи із змісту договору. Однак можна дійти висновку, що необхідні для договорів даного виду умови зазвичай можна встановити, виходячи з нормативного визначення відповідного договору. Кількість істотних умов, які необхідні для якого-небудь виду договору, має бути мінімальною і обмежуватися лише такими умовами, без яких неможливе саме існування даного договору.

Цивілісти, при розгляді істотних умов за ознакою необхідності для договору даного виду, крім умови про предмет договору, відносять ще таку умову, як ціна для оплатних договорів та строк для строкових договорів.

Ціна договору, як і його предмет, відповідно до основних положень цивільного права, розглядалися як основні умови, що відносяться до усіх видів правочинів. Однак віднесення ціни до істотних умов договору в юридичній літературі є спірним. Так, В. В. Вітрянський стверджує, що істотною умовою всякого оплатного договору служить ціна, тому надзвичайно важливе значення матимуть положення, що регулюють умови договору про ціну [5, с. 318]. Іншої думки дотримується, наприклад, Н. Д. Єгоров відносячи умову про ціну не до істотних умов договору, а до звичайних [6, с. 433].

При укладенні будь-якого договору за допомогою здійснення певних дій визначаються і часові межі його виконання, також встановлюється як момент його укладення, так і період, протягом якого він буде діяти.

У випадку якщо строк (термін) не вказаний, то сторони визначають його часовими критеріями, що визначені законом. В. П. Грибанов, аналізуючи строки, вказував на те, що люди можуть прив'язати ту чи іншу діяльність до певного моменту чи відрізка часу і тим самим встановлювати строки для здійснення тих чи інших дій [7, с. 9].

Розглянемо четверту групу істотних умов договорів – умови, щодо яких за заявою однією з сторін має бути досягнуто згоди. Так, будь-яка із сторін цивільно-правового договору може при його укладенні визнати недостатніми ті умови, що названі істотними у законі або є необхідними для договорів даного виду, і забажати включення у договір додаткових умов, без яких домовленості, на її думку, не можна досягнути. У цьому випадку такі умови, включені до його змісту на вимогу однієї із сторін майбутнього договору, також набувають значення істотних (ст. 6 ЦК України) [8, с. 16].

Якщо одна сторона вимагає включення якої-небудь умови у договір, а інша не погоджується, то договір не буде укладено. Якщо при укладенні договорів між сторонами виникають розбіжності щодо умов договору, то до істотних необхідно відносити умови, щодо яких одна зі сторін прямо заявила про необхідність досягнення згоди під загрозою відмови від укладення договору. Таким чином, ця група істотних умов важлива тим, що законодавець надає змогу учасникам цивільних правовідносин укладати договори з урахуванням їх індивідуальних особливостей [9, с. 66].

Отже, детальний аналіз істотних умов цивільно-правового договору, має важливе науково-практичне значення, оскільки відсутність у законодавстві деяких положень перешкоджає можливості належного захисту прав сторін.

Список використаних джерел:

1. Советское гражданское право: Учебник: В 2 т. / Под ред. О. А. Красавчикова. Москва: Высшая школа, 1985. Т. 1. 544 с.
2. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
3. Цивільне право України: Підручник / Є. О.Харитонов, Н. О. Саніахметова. Київ: Істина, 2003. 776 с.
4. Корецкий А. Д. Теоретико-правовые основы учения о договоре / Отв. ред. П. П. Баранов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 211 с.
5. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: Общие положения. Москва: Изд-во «Статут», 1997. 682 с.
6. Гражданское право / Под ред. Толстого Ю. К., Сергеева А. П. СПб.: Теис, 1996. 550 с.
7. Грибанов В. П. Сроки в гражданском праве. Москва: Знание, 1967. 49 с.
8. Цивільний кодекс України. Коментар / За ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. Одеса: Юрид. літ-ра, 2003. 1080 с.
9. Олюха В. Г. Цивільно-правовий договір: поняття, функції та система: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Київ, 2003. 189 с.